

GELOVEN IN HET LICHT VAN DE EINDIGHEID

Serie “Eigenlijk geloof ik niets”.. maar wat dan wel?’

Vijf jaar geleden stierf mijn liefste vriendin aan multipale sclerose. In de lange periode die daaraan vooraf ging, werd zij fysiek en geestelijk tot de grond toe afgebroken. Ze verdroeg dat met bewonderenswaardige opgewektheid. Maar eens, in een kort moment van wanhoop, riep zij uit: “Als ik nu tenminste maar gelóófde!” Dan zou ze, dacht ze, misschien de zin zien van haar ziek-zijn of troost vinden in de gedachte aan een leven na de dood. Maar dat geloofde ze allemaal niet. En ik? Ik stond met een mond vol tanden. Want wat geloofde ik zelf? Je valt nooit dieper dan Gods handen. Het is zo prachtig gezegd, maar geloof je dat ook echt als het er op aan komt? Kun je, op momenten dat de duisternis het wint van het licht, toch volhouden dat er een God is die je draagt?

Wat betekent geloven in het licht van de eindigheid? Wat is geloven dan, en waarin dan? Ooit was dat duidelijker. Er was leven na de dood, in de hemel of misschien de hel, en voor katholieken nog het vagevuur. Maar die zekerheid is goeddeels verdwenen. We geloven misschien nog wel dat we zullen opgaan in Gods liefde, of in een grote wereldziel, of ergens terecht zullen komen waar het goed en licht zal zijn. Maar we zeggen het doorgaans met grote aarzeling. ‘Wij spreken in tastend geloof uit dat dit het einde niet is’, bidden we. Die aarzeling is volgens Martin Buber terecht. Je iets voorstellen bij “wat aan gene zijde van het sterven ligt”, noemde hij “een als geloof vermomd ongeloof”. Het echte geloof, zei hij, weet niets van de dood of wat daarna komt, maar wel “dat God eeuwigheid is en mijn God is.”

Maar als je dat toch niet zo zeker weet, is er dan niets waar je op kunt vertrouwen als je oog in oog staat met je eigen dood of de dood van een naaste? Onze cultuur - waarin vooral autonomie en onafhankelijkheid hoog scoren – stimuleert niet bepaald tot overgave. En helpt ook niet mee om te aanvaarden dat we het leven nu eenmaal niet in de hand hebben en de dood bij het leven hoort. Beseffen wij nog voldoende dat we kwetsbaar zijn? Zijn wij nog in staat te zorgen, te troosten, ‘woordeloos aanwezig’ te zijn - zoals Greven het zegt - en het lijden van onszelf of van een ander uit te houden?

Afhankelijkheid en eindigheid horen wezenlijk bij het mens-zijn. Maar durven wij nog hulp te aanvaarden en onze kwetsbaarheid te laten zien? Want dat vraagt om vertrouwen. Misschien in een God die je vasthoudt maar vooral in de mensen om je heen. Mijn vriendin geloofde dan wel niet in een god, ze had wel dat grote vertrouwen in haar dierbaren en geen moeite om aan hen haar afhankelijkheid en kwetsbaarheid te laten zien. Zij voelde zich gedragen door de liefde van anderen, en dat maakte haar ziek-zijn en haar sterven op een bepaalde manier lichter.

Maar toch. Als je gelooft dat met de dood alles ophoudt, is die dood dan angstwekkender? In het prachtige boek ‘Afscheid van verspilde tijd’ van Carl-Henning Wijkmark zegt de doodzieke Hasse tegen zijn gelovige kamergenoot: “Jij kunt naar een blijde eeuwigheid uitkijken, ergens in de verre toekomst. Maar ik, ik sta hier op de drempel naar de grote nacht en kan niet in een andere eeuwigheid geloven. Voor mij leiden deze laatste dagen of weken tot het einde van alles. Aan het enige leven dat ik heb, komt dan een einde. Voor iemand als jij, die gelovig is, verliest de dood zijn tragiek. De dood wordt dan banaal. Niet meer dan een pascontrole.”

Is dat zo? Wordt de dood banaal als je gelooft dat je op een of andere manier wordt vastgehouden en niet dieper valt dan in Gods handen? Ik twijfel. Ook gelovige mensen worstelen ermee. Dat zag ik bij mijn diepgelovige oma die doodsbang was voor de dood. En zelfs Jezus smeekte in de Hof van Getsemane of de beker aan hem voorbij kon gaan. "Mijn God, mijn God waarom hebt u mij verlaten?", riep hij in zijn laatste uren. Mogen wij dan bang zijn? Wij zijn ook maar mensen.

In de bijbel gaat het vaak over de dood en het leven dat de dood overwint. Meestal gaat het dan niet over de fysieke dood maar over de geestelijke dood, de dood van contactloosheid, van hopeloosheid en angst voor elkaar, de dood die ons midden in het leven omringt. Maar voor die dood lijken wij minder bang dan voor de fysieke dood. Daartegen vechten we vaak met alles wat mogelijk is, zelfs al weten we dat we die strijd altijd zullen verliezen. Is het dan wel zo zinvol om er tegen te strijden? Is het niet zinnvoller om ons erop voor te bereiden? Oefenen in leven is oefenen in sterven, schreef filosofe Patricia de Martelaere. En als het goed is, leren we in dat leven te accepteren dat we met verlies te maken krijgen, dat er dingen veranderen en niet goed gaan en dat we zelf niet in het centrum van de wereld staan. Zo leven is ook leren loslaten, je toevertrouwen ook al ben je bang. Het is net als zwemmen, zei De Martelaere: "Pas als je tegen elke angst in de badmeester, de kurk en de kant durft los te laten, dan pas merk je dat het water je draagt." 'Uw wil geschiede', waren de woorden waarmee Jezus zijn angst uit handen gaf en zijn vertrouwen uitsprak. Misschien kunnen we dat van hem leren als het zover is, kunnen we dan het leven loslaten en zeggen: kome wat komt. Ook als we er niets van begrijpen.

En er is meer dan ons individuele sterven. Jurjen Beumer schreef ooit: "Bange kinderoogen maken mijn sterven onrustig als ik de wereld geen sikkepit vooruit heb geholpen. Verre en dichtbij de doden bepalen hoe wij de dood een plaats kunnen geven in ons leven. Die leren ons sterven. Ga ik aan ze voorbij of zoek ik hen op?" Want wat er in de wereld gebeurt, is belangrijker dan wat er met mij gebeurt. Daarom kun je over je eigen dood ook niet zeggen dat daarmee alles afgelopen is. Dorothee Sölle scheef: "Voor een christen is het per definitie zo dat hij voor zichzelf niet alles is. Nee, alles is niet afgelopen, alles gaat verder. Wat ik gewild heb, wat ik met anderen samen geprobeerd heb, waaraan ik begonnen ben en wat me mislukt is, het gaat allemaal door."

Dat kan wel degelijk een troost zijn. Voor onszelf in ons stervensuur maar ook voor de dierbaren die achterblijven. De gedachte aan alles wat niet verloren gaat, aan alles wat de gestorvene gedaan heeft, wat er misschien dankzij haar in de wereld mooier is geworden, dat alles kan reden zijn voor dankbaarheid. Zoals Aartje in de woorden van haar vader hartstikke leuk was. Mij troost ook het besef hoezeer mijn overleden dierbare in mij iets teweeg heeft gebracht. Die betekenis blijft en gaat via mij weer door. Ik denk aan Mozes die in vrede stierf toen hij het land zag dat aan zijn volk was beloofd. Sölle verwoordt het mooi: "Hij had geen individuele hoop op opstanding nodig. Omdat hij de grote dood, die de mensen niet tot leven laat komen, had herkend in de slavernij in Egypte en had bestreden, die dood voor brood alleen; daarom hoefde hij de kleine dood niet te vrezen. Hij kon zich nu overgeven. Voor die dood", zo gaat Sölle verder, "wil ik bidden, ik wil hem alle mensen toewensen. Het is gemakkelijker te sterven, als we de contouren van het beloofde land duidelijker voor ogen zien."

Moge het zo zijn.

Agnes Grond